

Перевтілення (переказ скорочено)

Франц Кафка

Переказ:

Грегор Замза — комівояжер, зразковий працівник, люблячий син і брат, прокинувшись вранці, побачив, що перетворився на страхітливу комаху. Батьки намагалися декілька разів будити Грегора, аж поки не прийшов повірений фірми.

Цитата:

Грегор спробував уявити собі, чи не могло б колись і з повіреним статися таке, як сьогодні з ним, і вирішив, що могло б. Та ніби у відповідь на його думки повірений упевнено пройшовся по сусідній кімнаті і зарипів лакованими черевиками.

З кімнати праворуч почувся шепіт сестри, що хотіла попередити Грегора:

— Грегоре, прийшов повірений.

— Я знаю. — тихо озвався Грегор, але сказати так, щоб сестра почула, не зважився.

— Грегоре, — покликав уже й батько з кімнати ліворуч, — прийшов пан повірений і питає, чому ти не поїхав уранішнім потягом. Ми не знаємо, що йому відповісти. А втім, він хоче сам із гобою поговорити. Тож відчини, будь ласка, двері. Він уже ласкаво пробачить безладдя в кімнаті.

— Доброго ранку, пане Замзо! — перебиваючи батькову мову, приязно гукнув повірений.

— Він хворий, — звернулась до повіреного мати, поки батько говорив біля дверей. — Він хворий, повірте мені, пане. А то б хіба Грегор пропустив потяг! Він тільки й думає, що про фірму. Я вже аж серджусь, що хлопець увечері нікуди не виходить: ось тепер він був вісім днів у місті і хоч би один раз кудись пішов. Сидить з нами біля столу і читає газету або вивчає розклад потягів. Ото тільки й розважиться, як заходиться щось вирізувати лобзиком. Оце, наприклад, за два-три вечори вирізав дуже гарні рамці, ви самі здивуєтесь, як глянете на них. Вони висять у його кімнаті, ви їх зразу побачите, як Грегор відчинить. А взагалі я рада, що ви прийшли, пане повірений, бо ми самі ніяк не могли допроситися, щоб він відчинив двері; Грегор такий упертий і, безумовно, хворий, хоч уранці й казав, що ні.

— Зараз я йду, — обачно, спроквола мовив Грегор, але не зрушив з місця, щоб не пропустити жодного слова.

— А я інакше й не можу пояснити собі його прогулу, ласкава пані, — сказав повірений. — Сподіваюся, що хвороба не важка. З іншого боку, мушу сказати, що нам, комерсантам, — на лихо чи на щастя, як хочете, — дуже часто через завантаженість доводиться просто переходжувати легку недугу.

— То може пан повірений зайти вже до тебе? — нетерпляче спитав батько і знову постукав у двері.

— Ні, — мовив Грегор.

У кімнаті ліворуч запала прикра тиша, у кімнаті праворуч захлипала сестра.

Чом сестра не йде до батьків? Мабуть, вона щойно з постелі і ще не одяглася. А чого вона плаче? Що Грегор не встає і не впускає повіреного, що може втратити місце і що тоді шеф знову почне дошкуляти батькам своїми вимогами? Але ж поки що цього боятися нічого. Грегор ще тут і навіть у голову не покладає кидати батьків. Зараз він лежить собі на килимі, і нікому, хто знав би про його стан, не спало б на думку вимагати, щоб він упустив повіреного. Тож не виженуть його негайно з роботи за цю маленьку неввічливість, для якої потім легко буде знайти виправдання. Грегорові здавалося, що було б набагато розумніше дати йому тепер спокій, а не докучати плачем та балачками. Проте вони ж ні про що не знають, отже, їм можна вибачити.

— Пане Замзо! — підвищив голос повірений. — Що ж сталося? Ви забарикадувалися у своїй кімнаті, відповідаєте тільки "так" і "ні", завдаєте своїм батькам важкого й непотрібного клопоту і просто обурливо нехтуєте — це тільки між іншим — свої службові обов'язки. Я говорю від імені ваших батьків та вашого шефа і настійно прошу негайно дати мені обґрунтоване пояснення. Я дивуюся, просто-таки дивуюся. Я вважав вас за спокійну, розумну людину, аж раптом ви починаєте виявляти якісь дивні примхи. Шеф якраз сьогодні пояснював ваш прогул тим, що вам недавно доручено інкасувати гроші, — але я майже дав слово честі, що він помиляється. А тепер бачу вашу нерозумну впертість і не маю ніякого бажання заступатися за вас. А ваше становище у фірмі далеко не міцне. Я спочатку хотів сказати вам це віч-на-віч, та коли вже згаяв через вас тут стільки часу, не бачу причини таїтися від ваших батьків. Отже, останнім часом ми були дуже незадоволені вашою роботою. Щоправда, зараз не та пора року, щоб мати особливі успіхи, ми це визнаємо; але такої пори, щоб можна було не мати ніяких успіхів, узагалі не існує, пане Замзо, і не повинно існувати.

— Але ж, пане повірений! — крикнув Грегор, не тямлячи себе; він так розхвилювався, що забув про все. — Я зараз устаю, негайно ж! Я залежався, бо мені не зовсім добре, я був знепритомнів. Я й досі в ліжку. Але тепер я вже зовсім бадьорий і саме встаю. Потерпіть одну хвилинку! Не завжди виходить так, як думаєш. Та мені вже полегшало.

І поки Грегор одним духом вимовив це, ледве усвідомлюючи, що каже, він легко, мабуть, тому, що вже навчився в ліжку, підсунувся до скрині і спробував підвестися, спираючись на неї. Він справді хотів відчинити двері, справді хотів показатися батькам і поговорити з повіреним; йому кортіло знати, що скажуть ті, хто тепер так настійно вимагає, аби він вийшов, як побачать його. Якщо вони злякаються, тоді Грегор більше не несе відповідальності й може не турбуватися. Коли ж вони спокійно сприймуть його появу, то й тоді нема чого хвилюватись; він, якщо трохи поспішить, справді встигне на восьмигодинний потяг. Спочатку Грегор кілька разів спорскував з гладенької скрині, та, врешті, зробивши останнє зусилля, таки підвівся; на біль у нижній частині тіла він зовсім не зважав, хоч його аж пекло. Потім він прихилився до спинки найближчого стільця і міцно вхопився лапками за його край. Тепер він уже опанував себе і замовк, бо дослухався, що скаже повірений.

— Ви теж збагнули тільки одне слово? — спитав повірений батьків. — За дурнів він

нас має, чи що?

— О Господи! — вигукнула мати вже крізь сльози. — Він, мабуть, дуже хворий, а ми його мучимо. — І закричала: Грето! Грето!

— Що, мамо? — озвалася сестра з другого боку. Вони перемовлялися через Грегорову кімнату.

— Мерщій біжи по лікаря! Грегор захворів. Швиденько! Ти чула, що він казав?

— Це якийсь нелюдський голос, — мовив повірений напрочуд тихо супроти матиногого крику.

— Анно! Анно! — гукнув до кухні через передпокій батько і плеснув у долоні. — Негайно поклич слюсаря!

І обидві дівчини, зашелестівши сукнями, пробігли передпокоюм — як це сестра так швидко вбралася? — і відчинили сінешні двері. Не чути було, щоб вони зачиняли їх, певне, залишили навстіж, як буває у квартирі, де скоїлося страшне лихо.

Проте Грегор був уже набагато спокійніший. Хоч ніхто не розумів його слів, самому Грегорові вони здавалися виразними, виразнішими, ніж раніше, може, тому, що вухо звикло. Все-таки батьки вже повірили, що з ним не все гаразд, і готові йому допомогти. Грегорові було приємно, що вони так твердо й упевнено давали перші накази. Він відчув себе знову втягненим у коло людей і чекав від лікаря й слюсаря — власне, сприймаючи їх як щось одне, — чудових і несподіваних наслідків. Щоб під час вирішальної розмови, яка зараз відбудеться, мати якомога чіткіший голос, Грегор відкашлявся, щоправда приглушено, бо, мабуть, і його кашель став не схожий на людський, — сам він уже не довіряв своїм вухам. Тим часом у сусідній кімнаті запала тиша. Може, батьки з повіреним сидять біля столу і розмовляють пошепки, а може, припинили біля дверей і слухають.

Грегор повільно підсунувся із стільцем до дверей, тоді пустився своєї підпори, кинувся на двері, вчепився в них — кінчики його лапок були трохи липкі, — і, тримаючись прямо, трохи відпочив після напруження. Потім заходився ротом повертати ключ у замку. На жаль, виявилось, що в нього немає зубів, — а чим тоді схопити ключа? — зате щелепи були дуже міцні; і справді, щелепами йому пощастило зрушити ключа з місця. Грегор не зважав на те, що безперечно щось ушкодив собі, бо з рота в нього потекла брунатна рідина, залила ключа й закапала на підлогу.

— Чуєте? — озвався повірений у сусідній кімнаті. — Він повертає ключа.

Грегора це дуже підбадьорило; але ж якби вони всі гукнули йому, а надто батько й мати: "Сміливіше, Грегоре!", якби крикнули: "Крути, дужче крути!" І, уявляючи собі, що з тієї кімнати напружено стежать за його зусиллям, він безтямно вчепився всім, чим тільки міг, у ключа. Ключ повертався, і він повертався разом з ним; то, випроставшись, тримав його в роті, то, як було треба, повисав на ньому, то надавлював його усією вагою свого тіла. Нарешті замок дзвінко клацнув, і Грегор наче прокинувся. Полегшено зітхнувши, він сказав сам до себе: "От я й обійшовся без слюсаря" — і поклав голову на клямку, щоб відчинити двері.

А що він одчиняв їх таким способом, то двері вже широко, і відхилилися, а його

самого ще не було видно. Він мусив спочатку повільно й дуже обережно обернутися навколо ступки дверей, коли не хотів, ледь переступивши поріг, упасти на спину. Зробити це Грегорові було дуже важко, тож він навіть не глянув ні на кого, бо не мав коли, аж раптом почув, як повірений голосно охнув, ніби вітер прошумів, а тепер уже й побачив, що той — він стояв найближче до дверей — затулив долонею роззявленого рота і помалу почав відступати, наче його відтягала якась невидима, нездоланна сила. Мати — вона незважаючи на присутність повіреного, була розпатлана, незачесана ще з ночі — спершу склала руки і глянула на батька, а тоді ступила два кроки до Грегора і опустила додолу посеред своїх широких спідниць, сховавши обличчя на грудях. Батько з ворожим виразом обличчя стиснув кулаки, наче хотів заштовхати Грегора назад до кімнати, потім затулив очі руками й заплакав, аж йому затрусилися могутні груди.

Але повірений з першими Грегоровими словами повернувся і почав боком відступати, озираючись на Грегора через плече і витягнувши губи. Поки Грегор говорив, він ані миті не стояв на місці, а весь час пильно дивився на Грегора і брався до дверей, але так помалу, ніби мав якусь таємну заборону залишати кімнату. Ось він досяг передпокою і останній крок з кімнати ступив із таким раптовим поспіхом, наче під ним горіла земля. У передпокої він простяг праву руку до сходів, немов чекав звідки для себе якогось надприродного порятунку.

Все змінилося в сім'ї Грегора Замзи.

Грегор бачив крізь шпарку в дверях, що у вітальні запалили газ, та коли раніше в цю пору батько любив урочистим голосом читати матері, а часом і сестрі вечірню газету, то сьогодні хоч би хто слово сказав. Що ж, можливо, останнім часом цю звичку, про яку сестра завжди розповідала й писала йому, взагалі забули. Але і в усьому помешканні стояла мертва тиша, хоч воно напевне не було порожнє. "Яке тихе життя веде моя родина", — сказав Грегор сам до себе, пильно вдивляючись у темряву. Він дуже пишався тим, що зумів забезпечити батькам і сестрі таке життя в такому гарному помешканні. І яке буде горе, коли всьому цьому спокоєві, добробутові й затишку настане край! Щоб не ярити собі душу такими думками, Грегор почав швидко лазити по кімнаті туди й назад.

Раз за довгий вечір одні двері трохи відчинилися, а раз другі і швидко зачинилися знову, хтось, мабуть, хотів увійти, але передумав. Грегор ліг біля самих дверей до вітальні й поклав собі якимось заманити и нерішучого гостя або хоч узнати, хто то був: та чекав він марно, двері більше не відчинялися. Вранці, коли вони були замкнені, всі добивалися до нього, а тепер, коли Грегор одімкнув одні двері, а решту, мабуть, відімкнуло, як він спав, — тепер ніхто сюди й носа не показував і ключі стриміли вже назовні.

Уже вдосвіта Грегорові випала нагода перевірити слушність своїх висновків. Двері з передпокою відчинилися, і до кімнати зайшла сестра, вже майже цілком убрана. Вона уважно оглянулася, але не зразу вгледіла Грегора. Та коли помітила його під канапою — о Боже, повинен же він десь лежати, не міг же він знятися й вилетіти, — то так

злякалася, що не втрималась і хряснула дверима. Але, ніби покутуючи свою нерозважність, одразу ж одчинила їх знову і навшпиньки зайшла до кімнати, як заходять до чужого або до тяжкохворого. Грегор висунув голову до самою краю канапи і пильно стежив за сестрою. Чи помітить вона, що молоко не торкане, і не тому, що Грегор не голодний, і чи принесе іншої їжі, яка б йому більше смакувала? Якщо вона сама не зробить цього, то Грегор краще помре з голоду, аніж їй нагадає, хоч його так і тягло чимдуж вилізти з-під канапи, кинутися сестрі до ніг і попросити попоїсти чогось доброго. Проте сестра відразу з подивом зауважила, що миска повна, лише трохи молока розхлюпано на підлозі, і, не гаючись забрала миску, щоправда, не голими руками, а з ганчіркою.

Страшенно зацікавлений, Грегор думав і так, і сяк, яку ж він дістане заміну. Та хоч скільки б він думав, то не здогадався б, що сестра зробить через своє добре серце. Вона принесла, щоб узнати його смак, усього на вибір і розіклала на старій газеті. Тут були напівзогнила городина, кістки з вечері, вимашчені у загуслій білій підливі, кілька родзинок і мигдалевих горіхів, сир, що його Грегор два дні тому відмовився їсти, сухар, шматок хліба з маслом, ще шматок хліба з маслом, посипаний сіллю. Крім того, вона поставила біля газети миску, мабуть, раз назавжди призначену для Грегора, і налила в неї води. І з делікатності — сестра ж бо знала, що Грегор при ній не буде їсти, — швидко вийшла з кімнати і навіть повернула ключа в замку, щоб він знав, що може робити, що хоче. У Грегора тільки лапки замиготіли, так швидко він побіг до їжі.

Переказ:

Сім'я ховає Грегора від очей сусідів і знайомих, а з кімнати, де він живе, виносить речі, які не потрібні комасі. Але Грегор внутрішньо залишається людиною і намагається протистояти свавіллю рідних.

Цитата:

Грегор одразу все збагнув: сестра хотіла повести матір у безпечне місце, а тоді зігнати його зі стіни. Ну, нехай тільки спробує! Він сидить на портреті і не віддасть його нізащо. Скоріше стрибне сестрі на голову.

Але Гретині слова занепокоїли матір, вона відступила вбік, побачила величезну руду пляму на квітчастих шпалерах і, ще навіть не усвідомивши як слід, що то і є Грегор, скрикнула грубим, різким голосом: "О Боже, Боже!" — і з випростаними руками впала, мов нежива, на канапу.

— Ну, стривай же, Грегоре! — сказала сестра, злісно глянувши на нього і посварилася кулаком.

Відколи Грегор перевтілювався в комаху, це були перші слова, з якими сестра звернулася безпосередньо до нього. Вона вибігла у вітальню по якусь есенцію, щоб привести до пам'яті матір; Грегор хотів допомогти — рятувати картину ще буде час, — але так прилип до скла, що насилу відірвався; він теж побіг у вітальню, наче міг щось порадити сестрі, як колись, та тільки й того, що стояв позад неї без діла; сестра, перебираючи різні пляшечки, обернулася, побачила його і так злякалася, що одну впустила на підлогу; пляшечка розбилася, скло поранило Грегорові обличчя і якісь

пекучі ліки бризнули на нього: тоді Грета, не гаючись більше, схопила пляшечок стільки, скільки могла втримати, і побігла з ними до матері, зачинивши ногою двері. Тепер Грегор був зачинений від матері, що через нього, може, лежить при смерті; двері він не насмілювався відчинити; щоб не злякати сестру, якій не можна відійти від хворої; йому тепер нічого не залишалося, як чекати; і, щоб не так страждати від докорів сумління і тяжких думок про матір, Грегор почав лазити по кімнаті. Він облазив усе — стіни, меблі, стелю, і врешті, коли вже йому вся кімната почала крутитися перед очима, а легше не стало, у відчаї кинувся зі стелі просто на великий стіл.

Батько вирішив помститися Грегорові.

І він почав тікати від батька, ставав, коли той зупинявся, й знову біг, як тільки той рушав з місця. І так вони помалу кружляли по кімнаті, наче батько грався з Грегором, а не гнався за ним. Тому Грегор бігав поки що тільки по підлозі; до того ж, він боявся, що, якби виліз на стіну чи на стелю, батько сприйняв би це як особливо лиху витівку. А втім, Грегор бачив, що й такої повільної біганини довго, не витримає; бо коли батько робив один крок, йому доводилось за цей час багато разів переступати своїми лапками. Він почав уже задихатися, бо здавна мав не дуже здорові легені, очі в нього заплющувалися з утоми. І коли він, хитаючись, такий запаморочений, що вже не думав про якийсь інший порятунок, окрім утечі, зовсім забувши, що є ще стіни, щоправда, заставлені різьбленими меблями із визубнями та шпичками, напружував усю силу, щоб бігти далі; — несподівано щось пролетіло перед ним, легенько впало й покотилося по підлозі. Це було яблуко; відразу за ним полетіло друге. Грегор перелякано зупинився: годі було тікати далі, бо ж батько надумав шпурляти в нього яблуками. Він напхав їх повні кишені з миски, що стояла на буфеті, і тепер кидав одне за одним, поки що не дуже прицілюючись. Невеликі червоні яблука, ніби наелектризовані, розкочувались по підлозі, натикаючись одне на одне. Та ось одне легенько кинуте яблуко влучило в Грегора, але скотилося, не завдавши йому шкоди. Зразу ж за ним полетіло друге і просто-таки вгрузло йому в спину. Грегор хотів лізти далі, ніби сподівався, що коли він зрушить з місця, минеться страшний біль, та дарма: тіло його було наче пришпилене до підлоги, і він зомлів. В останню мить він ще побачив, як двері його кімнати відчинилися, і звідти вибігла мати в самій сорочці, бо сестра, щоб легше було дихати, роздягла її, коли вона лежала непритомна. За матір'ю бігла Грета і щось кричала. Мати кинулась навперейми батькові, спідниці одна за одною спадали з неї, вона, спотикаючись, переступала через них, врешті добігла до батька, обняла його за шию і — цю мить Грегорові зрадив зір — почала його просити не вбивати Грегора.

Переказ:

Пожильцям не подобається співіснування зі страхітливою комахою, не подобається і музика, яку грає на скрипці сестра Грегора. Грегору ж музика до вподоби, як і колись, коли він був у вигляді людини. Людська сутність, не дивлячись на зовнішність комах, переважає в Грегорі, чого не можна сказати про пожильців, які не сприймають високого мистецтва.

Цитата:

Коли заграла скрипка, вони нашорошилися, підвелися, навшпиньки підійшли до дверей, що вели до передпокою, і стовпилися біля порога. У кухні, певне, їх почули, бо батько гукнув:

— Може, вам заважає музика? То дочка зараз же перестане грати.

— Навпаки, — відповів середній, — чи не перейшла б панна грати до нас? Тут і затишніше, і приємніше.

— О, будь ласка! — мовив батько, ніби то він грав на скрипці.

Пожильці повернулись назад до вітальні. Скоро туди зайшов батько з пюпітром, за ним мати з нотами та сестра зі скрипкою. Сестра спокійно лаштувалася до гри; батьки, що раніше ніколи не брали пожильців, були аж занадто ввічливі з ними і не зважувалися навіть сісти у свої власні крісла; батько прихилився до одвірка, засунувши праву руку за полу мундира між гудзики; матері ж один із пожильців запропонував стільця, і мати там і сіла, де він випадково його поставив, — збоку в закутку.

Сестра почала грати; батько та мати, кожне зі свого місця, пильно стежили поглядом за її рухами. Грегор, причарований музикою, насмілювався підлізти трохи ближче і висунув голову аж до вітальні. Він майже не дивувався, що останнім часом так мало зважав на сім'ю, хоч раніше пишався своїм тактом. До того ж, якраз тепер у нього була поважніша причина ховатися, бо в кімнаті зібралося стільки куряви, що вона здіймалась від найменшого поруху, і Грегор був геть обліплений нею. До спини та до боків йому поначіплялося і ниток, волосся та різних недоїдків, а він так збайдужів до всього, що кинув звичку лягати на спину й витиратися об килим, хоч раніше робив це по кілька разів на день. І незважаючи на це він насмілювався ступити до вітальні на чисту, без єдиної плямки підлогу.

Щоправда, на нього ніхто не звертав уваги. Батьки й сестра були цілком захоплені музикою; пожильці ж, навпаки, зразу, засунувши руки в кишені, поставали біля самого пюпітра, так, що могли й у ноти заглядати, чим, певне, дуже заважали сестрі, але скоро, похнюпившись, почали стиха розмовляти і відійшли до вікна. Батько стурбовано глянув на них: пожильці справді-бо надто виразно показували, що розчаровані грою; вони сподівалися почути щось цікаве, розважальне, а така музика їм набридла, і терплять вони весь цей театр тільки з чемності. Найбільше видно було їхнє роздратування з того, як вони пускали ротом і носом дим, курячи сигари. А сестра грала чудово. Вона схилила набік голову уважно й сумно перебігала очима по рядках нот. Грегор підліз ще ближче, тримаючи голову при самій підлозі, щоб, може, якось перехопити сестрин погляд. Хіба він тварина, коли його так причаровує музика? Грегорові було так добре, ніби перед ним відкрилася дорога до вимріяної невідомої поживи, і він вирішив долізти аж до сестри, смикнути її за спідницю і показати цим, що вона може зайти із скрипкою до його кімнати, бо ніхто тут так не цінить її гру, як оцінить він. Він її більше не випустить зі своєї кімнати, принаймні поки житиме, його страхітливий вигляд уперше стане йому в пригоді: він хотів би стояти на всіх дверях зразу і сичанням одганяти напасників, а сестра хай не вимушено, добровільно

залишитися в його кімнаті; хай сяде побіч нього на канапі, нахилить вухо, і він тоді признається, що твердо намірявся послати її до консерваторії і що, якби не сталося лиха, на минулий Свят-вечір — адже Свят-вечір, мабуть, уже минув? — усім би сказав про це. І хай би батьки скільки завгодно заперечували, він не послухав би їх. Сестра заплакала б від зворушення, а Грегор підвівся б їй до плеча і поцілував би у відкриту шию — відколи сестра пішла на роботу, вона перестала носити банти й комірці.

— Пане Замзо! — гукнув середній пожилець батькові і, ні слова більше не мовлячи, показав пальцем на Грегора, що помалу ліз по підлозі.

Скрипка замовкла, середній пожилець похитав головою й усміхнувся до своїх друзів, потім знову глянув на Грегора. Батько, замість вигнати Грегора, вважав, здавалося, за потрібніше спочатку заспокоїти пожилців, хоч вони зовсім не хвилювалися — їх, мабуть, Грегор більше розважав, ніж музика. Батько кинувся до пожилців, розвів руки і спробував загнати їх до кімнати, одночасно заступаючи собою Грегора. Тепер пожилці справді трохи розсердилися, невідомо, чи тому, що батько так повівся з ними, а чи тому, що їм зразу не сказали, якого вони мають сусіду. Вони зажадали від батька пояснення, замахали руками і, схвильовано смикаючи себе за бороди, почали повільно відступати до своєї кімнати. Тим часом сестра, що зовсім була розгубилася з такої несподіванки і, опустивши скрипку та смичок, дивилася ще б ноти, ніби лаштувалася грати далі, отямилась, одним рухом поклала інструмент у пелену матері, яка сиділа на стільці, змагаючися з нападком задухи, і кинулась до кімнати, до якої задкували й пожилці, — вже трохи швидше, бо батько невідступно насідав на них.

Поки всі в сім'ї займалися своїми справами, відбувалася подія, якої спочатку ніхто і не помітив: від голоду і страждань помер Грегор Замза.

Робітниця стояла в дверях і всміхалася, ніби мала сповістити їм якусь велику радість, але хотіла зробити це аж тоді, коли її добре поспитають. Майже пряме маленьке страусове перо в неї на капелюшку, що, скільки робітниця була в них, завжди дратувало пана Замзу, колихалося на всі боки.

— То що ви хочете? — спитала пані Замза, яку робітниця найбільше поважала.

— Ну... — почала робітниця і зайшлася веселим сміхом, — ну, вам нічого клопотатися, де діти ту погань. Усе вже зроблено!

Пані Замза й Грета схилилися над листами, ніби мали намір писати далі; пан Замза, помітивши, що робітниця хоче розповісти все докладно, рішуче спинив її рукою. А що їй не дозволили говорити, вона згадала, що дуже поспішає, сказала ображено: "Адью вам!", повернулась і вийшла, гак грюкнувши дверима, що аж вікна забряжчали.

— Ввечері ми її звільнимо, — мовив пан Замза, проте ні жінка, ні дочка не обізвалися — робітниця, здавалось, порушила їхній ледве здобутий спокій. Вони підвелися і, обнявшись, підійшли до вікна. Пан Замза повернувся в кріслі в їхній бік, хвилину мовчки дивився на них, тоді сказав:

— Ходіть-но сюди. Забудьте, нарешті, те, що було. і не кидайте мене напризволяще.

Дружина й дочка відразу підійшли до старого, почали біля нього упадати й швидко докінчили свої листи.

Потім усі троє вийшли з помешкання, чого не робили вже місяцями, і поїхали електричкою на природу, за місто. Вони сиділи самі на весь вагон, заллятий сонцем. Зручно вмостившись, родина обговорювала свої надії на майбутнє, і виявилось, що вони не такі вже й погані, як добре зважити. Всі троє мали цілком пристойну працю, а надалі сподівалися мати й ще кращу — раніше вони про це просто не питали одне в одного. А тепер їхнє становище, звичайно, найкраще і найлегше поліпшити, змінивши житло: вони хотіли знайти собі менше, дешевше, але зручніше і взагалі практичніше помешкання, ніж їхнє теперішнє, яке ще напатав колись Грегор. Отак розмовляючи, пан і пані Замза майже одночасно помітили, що їхня дочка, яка ставала дедалі жвавішою, останнім часом хоч і пережила таке лихо і щоки її зблідли, зробилася стрункою, вродливою дівчиною. Вони замовкли, майже несвідомо порозумілися поглядом і подумали, що час уже шукати для неї добру пару. А коли дочка перша схопилася виходити з вагона і потягнулася молодим тілом, батьки побачили в цьому підтвердження своїх задумів і добрих надій.

Переклад Є. Поповича